

Türbe Ziyaretlerinin Sebepleri ve Fert Üzerindeki Etkileri: Bilecik Örneği

The Reasons for and Effects of Tomb-Turbé Visits on People: The Bilecik Examples

Emre YILMAZ*

Öz: İnsanoğlunun geçmişine baktığımız zaman en önemli kavramlardan birinin mekân kavramı olduğunu görürüz. İnsan mekânla kurduğu ilişki neticesinde ya mekândan etkilenmiş ya da onu anlamlandırmak suretiyle mekâmı etkilemiştir. Bir mekânda kişi, kendisini aşkın varlığa daha yakın hissediyorsa, dini heyecan ve coşkuyu daha baskın yaşıyorsa, o mekân diğer mekânlardan farklı görülmüştür. Benzer bazı özellikleriyle bütün dinlerde dini bir uygulama şeklinde var olan türbe, yatır ve mezar ziyaretlerinin temelinde büyük ölçüde kutsal arama, ondan yardım bekleme duygusu yatmaktadır. Kutsal kabul edilen bu mekânlar insanlarda psikolojik olarak bir rahatlama ve yaşadıkları coğrafyanın önemini araştırma etkisi yapmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada birçok insan tarafından Bilecik Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih türbelerine yapılan ziyaretlerin nedenleri, ziyaret eden fertlerin genel özellikleri, ziyaret sonrasında fertlerin bilgi ve davranışlarında, dini hayatlarında ve ruh hallerinde (iç dünyalarında) meydana gelen değişiklikler tespit edilerek “*Türbe Ziyaretlerinin Sebepleri ve Fert Üzerindeki Etkileri*”, özetle Bilecik Türbeleri bağlamında türbe-insan ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada Din Psikolojisinde kullanılan bilgi toplama vasıta ve tekniklerinden anket, gözlem ve mülakat tekniği, karşılaştırma ve ilişki analizi için Chi-Square testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular belirli bir plan çerçevesinde değerlendirilerek kâğıda dökülmüştür.

Anahtar sözcükler: Din, Türbe Ziyareti ve Ziyaret Sebepleri, Türbe Ziyaretlerinin Fonksiyon ve Etkileri

Abstract: When we look at the past of mankind we can see that one of the most important concepts is that of space. The relationship established by human space is either influenced by space or influences space through making sense of it. If a person in a place feels closer to the being of love, religious excitement and enthusiasm become more prominent, then that place is seen as being different from other places. At the foundation of the practice of visiting tombs, which exist as a religious practice in all religions, having similar characteristics, there is a great sense of searching for sanctity and the feeling of waiting for help from the entombed. These sanctified places bring psychological relief and give importance to their geographical location. In this respect, the reasons given for the visits made by many people to Bilecik, to the tomb-turbé of Sheikh Edebali, Ertuğrul Gazi and Dursun Fakih, have been studied under the following sections: the general characteristics of the visitors, behaviors during visits, knowledge and behavior after their visit, their religious lives and their moods as reasons for these tomb visits and their effects upon the individual visitor, and the tomb-human relationship within the context of the Bilecik tomb-turbé. A Chi-square test was used for the questionnaire, observation and interview technique, comparison and relationship analysis from the data gathering means and techniques that are employed in Religion Psychology. The finds made are evaluated with a specific plan and the results determined are given in this paper.

Keywords: Religion, Visiting Tombs and the Reasons for Visiting Tombs, the Functions and Effects of Tomb Visits

* Din Psikolojisi Bilim Uzmanı, Uludağ Üni. SBE, Felsefe ve Din Bilimleri ABD., Bilecik. eyilmaz2007@hotmail.com
Bu makale Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında 2009 yılında kabul edilen Türbe Ziyaretlerinin Fert Üzerindeki Etkileri isimli Yüksek Lisans Tezi’nden üretilmiştir.

Giriş

Tarihin ilk dönemlerinden bugüne kadar önemli bir konuma sahip olup çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış, Osmanlı Devleti'nin temellerinin atıldığı ve Cumhuriyet devrinin kuruluşunda çok önemli rol oynayan, özetle, kuruluş ve kurtuluşun beşiği, şehitler ve gaziler diyarı Bilecik'in Türk tarihinde mümtaz bir yeri vardır.

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Anadolu erenlerinin, gazi-velilerin ve Ahi şeyhlerinin rolü göz ardı edilemez. Onlar Anadolu'yu hem fethetmiş hem de vatanlaştırmışlardır. Halk nazarında Şeyh Edebali, Dursun Fakih ve Ertuğrul Gazi, Bilecik'in fethi ve vatanlaştırılmasında büyük katkıları bulunmuş, inci değerinde şahsiyetlerdir.

Onlar yaşadıkları zamanlarda insanlara yol gösterdikleri, insanlara fayda sağladıkları gibi, vefatlarından sonra da medfun buldukları mekânlardan insanlara faydalarının olacağına inanılmaktadır. Bu sebeple bu zatların buldukları mekânlar; insanların başlıca uğradıkları, ziyaret ettikleri mekânlar haline gelmişlerdir.

Anadolu'nun dört bir köşesinden gelenler ve özellikle Bilecik halkı, kendilerine burayı vatan yapan bu şahsiyetlere vefa ve minnet borcunu, kendilerine bir makam tahsis edip ziyarette bulunarak âcizane ödemeye çalışmaktadırlar.

Bir yeri veya bir kişiyi görmeye gitmek anlamına gelen ziyaret olgusu bir eylemdir. Bu eylemin gerçekleştiği öğeler vardır: Suje ve obje. Suje, ziyaret eden fert ve fertler; obje ise ziyarete konu olan mekân veya mekân sahibi (türbe)'dir. Araştırmamız bağlamında bakacak olursak obje konumunda olan Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbeleri orayı ziyaret eden insanların nezdinde bu mekânlara atfettikleri değerden dolayı psikolojik bir obje haline gelmektedir. Psikolojik Objeye; birey için bir anlam taşıyan, bireyin farkında olduğu herhangi bir obje demektir (Kağıtçıbaşı 1988, 85).

Ziyaretçilerin psikolojik obje olarak gördükleri Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerine yönelik duygu ve düşünceleri davranışlarına etki etmekte, buraları ziyaret sırasında çeşitli davranışlarda bulunmakta ve ziyaretlerini tamamlayarak günlük yaşantılarına devam etmektedirler.

Toplumsal yapıyı bir deney alanı gibi ele alıp bir laboratuvar ortamında onu incelemek mümkün değildir. Bu sebeple toplumun küçük gruplarını, özünde herhangi bir değişiklik yapmadan incelemek gerekmektedir. Bu bilgiden hareketle biz, örneklem yoluyla, Bilecik'te yer alan Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerine yapılan ziyaretlerin sebebi, türbe ziyareti sırasında yapılan davranışlar, ziyaret sonrasında fertlerin bilgi ve davranışlarında meydana gelen değişiklikleri tespit ederek "*Türbe Ziyaretlerinin Fert Üzerindeki Etkilerini*" Bilecik bazında değerlendirmeye çalıştık. Bu çalışma için, bu türbeleri seçmemizin nedeni; bu türbelerin hem şehrin yerlisi hem eğitim hem askerlik hem de yöreye gitmek için şehir dışından gelen ziyaretçiler tarafından en çok tanınan ve en çok ziyaret edilen türbeler olarak göze çarpmış olmasıdır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Din Psikolojisi metodu doğrultusunda yapılan bu araştırmanın temel amacı; Bilecik'te bulunan Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerine yapılan ziyaretlerin bir taraftan nedenlerini araştırmak, diğer taraftan da ziyareti yapan insanların ziyaret sonrası içinde buldukları ruh hallerini tespit etmeye çalışmak, özetle söylemek gerekirse, Bilecik Türbeleri bağlamında türbe-insan ilişkisini incelemektir.

Bu araştırmanın önemi ise, her şeyden önce sahasında (Bilecik Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi

ve Dursun Fakih Türbeleri) ilk ve orijinal olmasında gizlidir. Bilecik'te bugüne kadar türbe ziyaretlerine, türbeleri ziyaretin sebepleri ve ziyaret eden kişilere etkisi yönü ile bakılmamıştır. Bugüne kadar genel itibarıyla bakıldığında, türbeler ile ilgili çalışmalarda sadece türbelerin formel yapıları, ne zaman yapıldığı, kim tarafından yaptırıldığı, kim için inşa edildiğini muhteva eden çalışmalar yapıldığı göze çarpmaktadır. Ancak nice insanların yaşamlarında belirli bir yeri almış olan ve on binlerce insan tarafından ziyaret edilen türbelerin ne amaçla ziyaret edildikleri, kimler tarafından ziyaret edildikleri, neye konu oldukları, ne gibi ritüeller eşliğinde bu ziyaretlerin gerçekleştirildiği, bu ziyaretlerden neler beklendiği ve bu ziyaret sonrasında türbeleri ziyaret eden insanların ne gibi değişiklikler ve varsa kazanımlarla ayrıldıklarını konu edinen çalışmalar Bilecik bazında bulunmamaktadır.

Çalışmanın bir diğer önemi de şuradan kaynaklanmaktadır. Şehitler ve gaziler diyarı Bilecik'in Türk tarihinde mümtaz bir yeri vardır. Bilecik, tarihte birçok büyük devlete ev sahipliği yapmış, birçok medeniyete konu olmuş, özellikle de Türk tarihinde önemli bir yeri olan Osmanlı İmparatorluğu'nun temellerinin atıldığı ve filizlenip dünyaya nam saldıği ilk başkenttir.

Yine Bilecik, Osmanlı'nın tarih sahnesinden tarih sayfalarına geçmesiyle onun mirası olan Türkiye Cumhuriyeti'nin de temellerinin atıldığı, özetle ifade etmek gerekirse hem kuruluşu hem de kurtuluşa sahne olmuş bir vilayettir. İşte bu kadar önemi haiz bir vilayette bulunan ve insanlarımızın da büyük bir ehemmiyet verdiği, Bilecik'in fethi ve vatanlaştırılmasında büyük katkıları bulunmuş olan Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih gibi büyük şahsiyetlerin medfun buldukları türbelerin araştırılıyor olması araştırmanın önemini bir kat daha artırmaktadır.

Araştırmanın Hipotezleri

1. Kişilerin cinsiyetleri ile türbe ziyaretlerinde bulunmaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
2. Eğitim seviyesi yüksek kişilerle, hiç öğrenim görmemiş ya da az öğrenim görmüş kişilerin türbe ziyaretinde bulunmaları arasında fark yoktur.
3. Kişilerin gelir seviyelerindeki farklılık ile türbe ziyaretinde bulunmaları arasında bir fark yoktur.
4. Cinsiyet ile türbe ziyareti sıklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.
5. Türbe ziyaretlerinin en önemli sebebinin bir dilekte bulunmaktır.
6. Türbe ziyaretlerinin en önemli sebeplerinden birisinin insanların türbede yatan zatın ahirette şefaati olacağına inanmalarındır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

İnsanların dini inanç, tutum ve davranışları zamanla değişiklikler arz edebildiği için araştırma, çalışmanın yapıldığı zamanla sınırlıdır. Çalışmamız 2008 yılının Ekim ayının ilk haftasında başlamış olup, 2009 yılının Ocak ayının son haftalarına kadar 4 aylık bir süre içerisinde belirli günlere yaymak suretiyle yapılmıştır. Bu sebeple araştırmamız yapıldığı zamanla sınırlılık arz etmektedir.

Araştırmada fertlere verilen anket formlarındaki soruları fertlerin samimi, tarafsız ve doğru bir şekilde yanıtladıkları varsayılmıştır. Araştırma için hazırlanmış olduğumuz anketin güvenilirlik ve geçerliliği deneklerin sorulara verdikleri bu cevaplara bağlıdır.

Bu çalışma, türbeler hakkında genel bir çalışma ve araştırma olmayıp, sadece kuruluş ve kurtuluşun beşiği Bilecik'te bulunan Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih'in medfun buldukları türbeler bağlamında yapılan bir çalışmadan ibarettir.

Araştırmada kullanılan anket metodu bütün bir kitlenin incelenmesi yerine, olasılık kuramı ile belirli özelliklerin evrende normal dağıldığı ilkesine dayanan, evrenin özelliklerini içinde barındırabilecek daha küçük bir grupta örnekleme olan “*tesadüfi* (seçkisiz) *örnekleme*” (Yıldırım & Şimşek 2000, 63) tekniği kullanılarak, 320 kişiyle yapılan anketlerle sınırlıdır.

Araştırma Bilecik'te bulunan türbeler ile sınırlıdır. Yani Bilecik'teki araştırma yaptığımız türbelerde elde ettiğimiz sonuçları Bilecik'te ve Türkiye'de bulunan bütün türbelere genellemek doğru olmayacaktır. Bir genelleme yapabilmemiz için Türkiye'de mevcut olan bütün türbeler üzerinde ayrı ayrı inceleme ve araştırmalar yapılması gerekir. Ancak böyle bir çalışmadan sonra genel mana içeren ifadeler kullanılabilir. Elde ettiğimiz verileri analiz ederken ve yorumlarken bütün bu sınırlılıklar göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmanın Metodolojisi

Herhangi bir konuda bir ferdin ne düşündüğünü, nasıl bir kanaate sahip olduğunu tespit edebilmek için en geçerli yol o ferdin kendisine başvurmasıdır. Bu doğrultuda araştırmada Din Psikolojisinde kullanılan bilgi toplama vasıta ve tekniklerinden anket, gözlem ve mülakat tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular belirli bir plan çerçevesinde verilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Bilecik'te bulunan Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbeleri ve bu türbelere gelen ziyaretçiler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerini ziyaret eden bireylerden tesadüfi yöntemle seçilmiş 320 birey oluşturmaktadır.

Bilgi Toplama Araçları

Bu çalışma teorik ve pratik olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Araştırmanın teorik boyutu için kaynak araştırması yapılmış, kütüphanelerden ve internetten faydalanılmıştır. Araştırmanın pratik boyutunda ise, Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerine belirli aralıklarla herhangi bir ziyaretçi gibi gidilerek ziyaretçilerin türbe ziyaretleri ve ziyaret esnasındaki tavır ve davranışları gözlemlenmiş ve gerekli görülen izlenimler kayıtlara geçirilmiştir. Sonrasında türbelere gelen ziyaretçilere hazırlanan anket soruları sunulmuştur. Anketlerden elde edilen veriler değerlendirilirken çeşitli istatistiksel tekniklerden yararlanılmıştır. İstatistiksel işlemler bilgisayarda SPSS 10.0 (Statistical Package for Social Sciences) istatistiksel anket programı ile yapılmıştır. Bu programla öncelikle verilerin frekanslara göre yüzdelik dağılımlarına bakılmış daha sonra *Chi-Square* yöntemi ile ulaşılan bulguların değişkenlerle anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Son olarak anketle ilgili değerlendirmeler yapılmış, gözlem ve mülakatlarda elde ettiğimiz bulgular da değerlendirmelerde göz önüne alınmak suretiyle çalışmamız şekillendirilmiştir.

Anketin Hazırlanması

Anket soruları, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı öğretim üyelerinden (Ali Köse, Veysel Uysal, Ali Ulvi Mehmedoğlu, Ali Ayten) oluşan komisyon tarafından Tübitak'a sunulmuş ve onaylanmış olan “*Türk Toplumunda Türbe Fenomeni Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma*” konulu proje kapsamında uygulanmak üzere hazırlanmış sorulardan alıntılar yapılarak oluşturulmuştur.

Hazırlanan anket sorularımız beş ana bölümden oluşmaktadır:

1. İlk bölüm denekler hakkında gelen bilgilerin tespitine yönelik sorulardan oluşmaktadır (Cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, gelir durumu, meslek durumu, şu anda

ikamet edilen yer).

2. İkinci bölüm dini bilgi ve pratikteki düzeylerini belirleyen sorulardan oluşmaktadır (Dini bilgilerini nereden aldıklarını, Kur'an ile ilgili düzeylerini, namaz ile ilgili durumlarını, kendilerini dini yaşantı bakımından nasıl nitelendirdikleri).
3. Üçüncü bölüm türbe hakkında bilgi, türbeyi ziyaret sıklığı ve ziyaret öncesi ile ilgili hazırlık sorularını içermektedir (Bu türbede yatan zat kimdir, bu mekânla ilgili tarihi, kültürel ve dini bilgilerini ne zaman elde ettiklerini, türbeden nasıl haberdar oldukları, türbe ziyaretinden önce ne gibi hazırlıklar yaptıkları, türbeye gelme sıklıklarının ne derece olduğu).
4. Anketin dördüncü bölümündeki sorular, türbeyi ziyaret etme amaçları ve bu ziyareti dini inançlarla bağdaştırıp-bağdaştırmama durumlarını içermektedir (Bu türbeyi ziyaret sebepleri nelerdir, ne tür dileklerde bulunmaktadırlar, çeşitli dileklerde bulunmak dini inançlarla bağdaşır mı, türbedeki kişi şefaatçi olacak mı?).
5. Anketin beşinci ve son bölümündeki sorular ise türbeyi hangi psikolojik ve ruhsal durumlarda ziyaret ettiklerini ve yapılan bu türbe ziyaretlerinden sonra hayatlarında ve ruh dünyalarında değişikliklerin olup olmadığını, şayet değişiklikler varsa ne tür değişikliklerin olduğunun tespitine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Anketin Uygulanması

Uzun bir çalışma neticesinde hazırlamış olduğumuz anketimizi uygulamak için araştırma yeri olarak seçmiş olduğumuz Bilecik Türbelerine bizzat kendimiz gittik. Araştırmanın bizzat başında bulunmak suretiyle türbeleri ziyaret eden insanların o andaki duygularını müşahade etme imkânına sahip olmaya çalıştık. Anketimizi doldurma işlemi yaklaşık olarak 10–15 dakika sürmüştür. Tabi ki bu süre okuma yazması zayıf olan ve yaşlı olanlardan yazıları zor okuyor olanlarına bizzat kendimiz yardımcı olduğumuz için daha da uzamıştır. Anketi, türbeye gelen insanlara türbeyi ziyaretlerinden sonra uyguladık ki ziyaret öncesi ve ziyaret sonrası ruh hallerini tam olarak anketimize yansıtılabilsin olsunlar. Genel olarak anket formunu uzattığımız herkes anket yapmamızı kabul etmiş, teklifimizi geri çevirmemişlerdir. Birkaç kişi vakitleri kısıtlı oldukları için kabul edemeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu kişilere ısrar edilmemiştir. Bahane uydurarak kabul etmeyen az sayıda kişinin aksine, anket uygulamasını isteyenler, kendilerini bilinçlendirdiğini söyleyenler ve bilgi eksiklerini görmeleri açısından faydalı olduğunu belirtenler çoğunluktadır.

Bu araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğinin yüksek olacağını tahmin etmekteyiz. Zira bu araştırmamızda mevcut bulunan anket soruları teorik bilgiler ışığında daha önce yapılan çalışmalar dikkate alınmak suretiyle hazırlanmıştır. Anketimizi deneklere samimi ve güler yüzlü bir karşılama ile anketimizin amacı dile getirilerek onların bize karşı itimat etmeleri sağlanmış, anketimiz bizzat kendimiz başında bulunularak özel bir hassasiyetle deneklere uygulanmış olup, gerektiğinde anketle ilgili sorulara yanıtlar verilip bu sayede deneklerin içtenlikle anket sorularımıza yanıt vermeleri sağlanmıştır. Anket sorularımıza verilen yanıtlar, sayısal ifadelerle tablolar tutularak kâğıt üzerinde yazıya dökülmüştür.

Anketin Uygulanması

Hazırlamış olduğumuz anket 2008 yılının Ekim ayının ilk haftası ile 2009 yılı Ocak ayının sonlarına kadar belirli zamanlarda Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerini ziyarete gelen 340 kişiye uygulanmıştır. Anket formlarının 20 adedinin eksik olarak doldurduğu ve bazılarının da birden çok şıkkı işaretlemiş oldukları tespit edilmiştir. Bu şekilde olan

anket formları çıkarılmak suretiyle bu rakam 320 ile sınırlandırılmıştır.

Tesadüfi örnekleme usulüyle yapıldığı için her kesime dengeli bir şekilde ulaşılmaya çalışılmıştır. Kişilerin samimi cevap vermelerini sağlamak ve güven vermek amacıyla ad ve adreslerini yazmaları istenmemiştir.

Deneklere sorular hakkında bilgiler verilerek soruların yanlış anlaşılma ihtimali azaltılmış, samimiyetimize inanmaları sağlanmıştır. Gerek görüldüğünde deneklere sorular teker teker okunmuştur. Anketi, türbeye gelen insanlara türbeyi ziyaretlerinden sonra uyguladık ki ziyaret öncesi ve ziyaret sonrası ruh hallerini tam olarak anketimize yansıtabilmiş olsunlar.

Netice itibarıyla bütün bu açıklamalarımızı yaparken buna ilave olarak gerek materyalin toplanmasında gerekse işlenmesinde objektif (nesnel) bir tutum içinde olduğumuzu belirtmeliyiz. Bu çerçevede konu ele alınarak işlenmeye çalışılmıştır. Nesnel olmak, yani fiillerin lehinde ve aleyhinde bir tutum içinde olmaya peşinen karar vermeden araştırma ve inceleme yapmaktır. Objektif olmak, bir araştırma esnasında dini inançları, fikirleri bir tarafa bırakmak anlamına gelmez. Önemli olan, inceleme konusu ile ilgili bir takım inançlara sahip olmak değil, verileri düşünme ve tartışmayı söz konusu inançları haklı çıkaracak biçimde zorlamamaktır (Aydın 2002, 4).

Araştırmanın Teorik Çerçevesi

Araştırmada geçen kavramlar, araştırma alanı olarak seçtiğimiz Şeyh Edebalı, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerinde yapılan gözlemler, Şeyh Edebalı, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih gibi büyük zatların şahsiyetleri ve türbeleri ve ziyaretçileri hakkında bilgiler vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Araştırmada Kullanılan Kavramlar

Türbe

Cenazelerin gömüldüğü yerlere “*kabir*” denir. Türkçe’ de ziyaret edilen yer anlamına gelen “*mezar*” kelimesi, ayrıca makber ve makbere kelimesi de kabir anlamında kullanılmaktadır (Paçacı 2006, 351). Günümüzde mübarek olarak adlandırılan ya da toplum tarafından saygı duyulan kişilerin mezarlarına ise “*türbe*” denilmektedir. Veli, evliya, eren, ermiş, abid, zahid, âlim, seyyid, şeyh, gazi, dede gibi zatların kabirleri halkın yoğun ilgi ve teveccühleri neticesinde türbe haline gelmişlerdir. (Günay *et al.* 2001, 10) Toplumumuzda mezarların yanı sıra özellikle türbelerin ziyareti yaygın hale gelmiştir (Altun 2008, 180). Çünkü türbelerde Allah’ın emir ve yasaklarına uyan, dünyadaki davranışlarıyla Allah’ın sevgili kulu olmuş insanların yattığına inanılmakta ve buralar adeta kutsal mekân olarak düşünülmektedir.

Veli

Veli; birine yaklaşmak, birinin işini üzerine almak, idare etmek, birine iyilik etmek, yardım etmek ve bakmak anlamlarındaki “v-l-y” kökünden türeyen veli (çoğulu evliya) dost, seven, yardım eden, koruyup gözeten, bakan, birinin işini üzerine alan, idare eden demektir (Paçacı 2006, 691).

Türk halk dindarlığında veli inancı önemli bir yere sahiptir. Halkın dini, sosyal ve kültürel hayatını önemli ölçüde etkileyen veliler halkın büyük sevgi, saygı ve teveccühüne mazhar olmuş şahsiyetler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Velilere hayatlarında gösterilen bu saygı, onların vefatlarından sonra türbe ziyareti kültürü şeklinde tezahür etmiştir. Onların dünyada iken insanlara yol göstericiliğinin öldükten sonra devam edeceği, ahirette, hesap anında yardımcı olacağı inancı bu ziyaretlerin sebeplerinden sadece birkaçını oluşturmaktadır.

Ahi

"Ahî" kelimesi Arapça olup "kardeşim" anlamına gelmektedir. Ahiliğin prensipleri temelde Kur'an ve Sünnete dayanmaktadır. Ahilik dinî, ahlâkî kurallarla iktisadî kuralları birleştiren ve sosyal bir yapıya kavuşturan bir teşkilattir. (Canbulat 2006, 12). Şeyh Edebali da ahi şeyhlerinden biridir.

Şeyh

Sözlükte "yaşlı, pir, ihtiyar, bey, önder, kabile başkanı" anlamına gelen şeyh, tasavvufta, nefsinden fânî Hak'ta bâkî, velî, Allah dostu; isteklilere rehberlik etmek ve onları irşad etmek ehliyet ve liyakatine sahip bulunan kâmil insan, rehber, delil, mürşid demektir (Canbulat 2006 619).

Bâtıl İnanç

Boşa gitmek, fasit olmak, hükmü düşmek, işsiz kalmak, cesur olmak, bir şeyi bozmak, saçmala-mak anlamlarındaki "b.t.l." kökünden türeyen "bâtıl" kelimesi; gerçekliği olmayan, yok olan demektir (Karagöz 2006, 56).

Başka bir tanımda bâtil, yalan ve yanlış olmasa bile istenilen hedefe ulaştırmayan her türlü faydasız iş, söz ve davranış, genellikle kabul edilmiş inançlara ters düşen hükümlerdir (Olguner 1992, C.5: 148). Halk dindarlığı içerisinde önemli bir yeri olan türbe ziyaretlerinde yapılan birtakım davranışlar bâtil inanç kapsamına girmektedir.

Halk İnançları

Halk inançları, toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan, fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır (Kılıç 2001, 415). Halk inançları günlük yaşantımızdaki sosyal olaylardan tutun da evlenmeye, doğuma ve hatta ölüme kadar her türlü etkinlikte yer alabilmektedir (Kılıç 2001, 415).

Halk inançlarının bir vechesi olan ziyaret mekânları da yaşamın kritik safhalarında fertler için bir güven ve ümit kaynağı olarak görülmektedir.

Halk Dindarlığı

“Dindarlık, yaşama ve hissetme yönüyle bireysel, tezahürleri açısından ise toplumsal bir olgudur. Bu bakımdan dindarlık, bireysel yönüyle ne kadar sübjektif bir karaktere sahip ise, sosyal yansımalar açısından o kadar objektif ve gözlenebilir bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla dindarlığın iç ve dış faktörlerden çeşitli derecelerde etkilenmesi tabiidir” (Taş 2006, 175). Dolayısıyla birbirinden etkilenen insanların dinin bir gereği olmasa da dini özellik arz ettiği düşüncesi ile yapılanlar halk dindarlığı oluşturmaktadır.

Şefa

Şefa, günahı olan müminlerin günahlarının bağışlanması, olmayanların daha yüksek derecelere erişmeleri için peygamberlerin ve Allah katındaki dereceleri yüksek olanların Allah'a yalvarmaları ve dua etmeleri demektir (Kılavuz 2004, C.1, 129).

Allah'ın izni olmadan bir kimsenin şefa etmesi veya razı olmadığı birine şefaatte bulunması mümkün değildir. *“Hiçbir şefaatchi yoktur ki, O'nun izni olmadan şefa edebilsin”* (Yunus, 10/3). *“Bunlar Allah'ın rızasına ermiş olandan başkasına şefa etmezler”* (Enbiya 21/28).

İnsanların bazıları, hayatta iken büyük fedakârlıklar ve yararlılıklar göstermiş büyük insanların da şefaatchi olabileceklerini düşündüklerinden dolayı onların şefaatlere nail olma

ümidi ile onların yattıkları bu tür mekânları ziyarete gelmektedirler.

Tevevül

Sözlükte “yaklaşmak, sarılmak, başvurmak, sebep aramak ve maksada ulaşmak için bir şeyi vasıta kılmak” anlamlarına gelen tevevül, dini literatürde, bir isteğin, bir işin veya arzunun yerine gelebilmesi için ilim, amel, ahlak veya bazı şahısları aracı kılmayı ifade etmektedir (Karaman 2006, 659).

Kur’an-ı Kerim’de; “*Ey iman edenler! Allah’tan korkun, O’na yaklaştırmaya yol (vesile) arayın ve O’nun yolunda çaba harcayın ki kurtuluşa eresiniz*” (Maide, 5/35) buyrulmaktadır. İnsanlar, Allah’a daha yakın olduklarını düşündükleri büyük zatların türbelerinin ziyaret edilmesinin de ayette geçen, “vesile” kapsamında olabileceğini düşünmüşler ve böylece bu mekânlar da insanlarımız tarafından ziyaret edilir hale gelmişlerdir.

İşte buraya kadar verilen bilgiler çerçevesinde biz de bu çalışmamızda Bilecik’te yer alan ve günümüzde de halkın yoğun ilgi gösterdiği türbeleri ve özelliklerini inceleyeceğiz.

Bilecik Türbeleri

Şeyh Edebalı’nın Şahsiyeti, Türbesi ve Ziyaretçileri

Şeyh Edebalı’nın Şahsiyeti (H.603–726 / M.1206–1326)

Şeyh Edebalı, 1206 yılında Horasan’ın Merv şehrinde doğmuştur. Gençliğinde Anadolu’ya göç ederek önce Karaman’a ve daha sonra da Eskişehir’e yerleşmiştir. Karaman ve Şam’da öğrenim görmüş olan Edebalı, “*Osman Gazi’nin kayınpederi ve Anadolu’nun ilk Ahi şeyhlerindedir*” (Bayrak 2007, 81).

Şeyh Edebalı Osmanlı Devleti’nin siyasi, idari ve hukuki düzeninin temellerini atmıştır. Ahiliğin temel kurallarını uygulamış ve Kayı boyunun yerleşik düzene geçmesinde büyük rol oynamıştır. Bu bakımdan Osmanlı Devleti’nin manevi kurucusu sayılmaktadır.

Şeyh Edebalı Bilecik’te bir dergâh yaptırmış, Osman Gazi’yi de birçok defa burada misafir etmiştir. 1299 yılında Bilecik Osman Gazi tarafından fethedildikten sonra kayınpederi Şeyh Edebalı’yi Bilecik kadısı olarak vazifelendirmiştir. Şeyh Edebalı İmparatorluğun ilk kadısıdır. 1299 yılından, ölüm tarihi olan 1326 yılına kadar Bilecik’te kendisi için yaptırılan Orhangazi Camii’nin yanındaki tekkesinde yaşayan Şeyh Edebalı denilebilir ki, Anadolu’nun ilk medrese-siz bilginidir. Osman Bey sık sık Şeyh Edebalı’nın ziyaretine gider öğütlerini dinlerdi. Edebalı’nın zaviyesinde misafir olarak kaldığı bir gece rüyasında; Şeyh Edebalı’nın koynundan doğan bir ayın kendi koynuna girdiğini, aynı anda göbeğinden bir ağaç bittiğini ve bu ağacın gölgesinin dünyaya yayıldığını, altından dağlar yükseldiğini ve her dağın altından da suların çıktığını görür. Osman Gazi rüyasını Edebalı’ya anlatınca Şeyh, “*Hak Teâlâ sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun*” der. Edebalı’nın bu yorumu üzerine Osman Gazi Malhun (Bala) Hatun ile evlenmiştir (Şahin 1994, C.10: 393).

Şeyh Edebalı, mutasavvıf olmasının yanında ilk Osmanlı kadısı ve müftüsüdür. Dönemin birçok fakih ile görüşmüş, onlardan ders almış ve çok sayıda talebe yetirtirmiştir. Önde gelen öğrencilerinden, aynı zamanda damadı Dursun Fakih, Şeyh Edebalı’dan sonra Osmanlı Devleti’nin ikinci müftüsü ve kadısı olmuştur (Şahin 1994, C.10: 394).

Şeyh Edebalı Türbesi Hakkında Genel Bilgi

Şeyh Edebalı Türbesi, tarihi Bilecik’in kurulduğu yerde, çift minareli Orhangazi Camii’nin kuzey doğusunda, 10 metre yükseklikte ve 50 metre uzaklıktadır. Türbe, Orhan Gazi tarafından,

eski Bilecik şehrinin kurulduğu vadinin sırtında küçük bir tepe üstüne yaptırılmıştır (Bayrak 2007, 81). Osmanlı İmparatorluğu'nun manevi kurucusu Osmangazi'nin kayınpederi ve Anadolu'nun ilk Ahi şeyhlerinden olan Şeyh Edebalı Türbesi içerisinde yedi tanesi büyük dört tanesi küçük olmak üzere on bir tane kabir bulunmaktadır. Bu odada Şeyh Edebalı'den başka Dursun Fakih (manevi kabri), Molla Karahisari, Şeyh Muhlis ve Edebalı'nın diğer yakınları medfundurlar. Şeyh Edebalı Türbesi'nin bitişiğinde, külliyenin en doğusunda, yine bir kaya üzerinde küçük bir yapı vardır ki, burada Şeyh Edebalı'nın zevcesi ile kızı Malhun Hatun medfundurlar (Bayrak 2007, 82).

Şeyh Edebalı Türbesi Ziyaretçileri

Türbe ziyaretinde bulunanların çoğunluğu bilinenin, alışlagelmişin aksine erkeklerden oluşmaktadır.

Elde ettiğimiz bilgiler ışığında, ziyaretçilerin birçoğu türbeyi karşılarında gördükleri andan itibaren kendilerini onun manevi havasına kaptırmak, adım adım yaklaşırken bildikleri dualarla türbenin önüne gelmektedirler. Birçoğu evlerinden çıkarken abdestli olarak çıktıklarını ifade etmişlerdir. Oraya gelenler arasında abdestli olmayanlar türbeye varmadan Orhangazi Camii'nin yakınındaki abdesthanede abdestlerini almaktadırlar. Bazıları türbe ziyaretinden önce, bazıları da türbeyi ziyaret ettikten sonra mescitte iki rekât namaz kılmaktadırlar. Bundan sonra sandukasının olduğu yere girilmekte, dualar okunmakta, dilekler dilenmektedir.

Türbeye ayakkabılar çıkarılıp girilmektedir. Türbeye girerken sağ ayakla girilmektedir. Kabirlerin yanında edepli olmak, nahoş hareketlerde bulunmamak insana olan saygıdır. Türbede yatan kişiye saygısızlık olmasın diye, türbeden ya da kabrin yanından arkası dönük ayrılmanın gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple türbeden çıkarken Şeyh Edebalı'ye saygılarından dolayı arkasını dönmek istemeyenler türbeden ters çıkmaktadırlar. Buraya gelen insanların bazıları tüm gün türbeden ayrılmıyor. Nedenini sorduğumuzda manevi huzur bulduklarını söylemişlerdir.

Düğün ve sünnet töreni konvoylarının da buraya ziyarete getirildiği gözlemlenmiştir. Düğün konvoyunda gelin türbeye getirilip dua ettirilir. Bundaki amaç; mutlu, bereketli, uzun ömürlü bir evlilik olsun, kadının kocasına sadık olsun düşüncesidir. Sünnet düğünlerinde ise sünnet olacak çocuk türbeye getirilip ziyaret ettirilir. Bundaki amaç da sünnetin kolay ve acısız olması, çabuk iyileşmesi ve erkeklige ilk adımı atarken velinin de hayır duasını almak olduğunu ziyaretçilerin kendilerinden öğrenmekteyiz.

Şeyh Edebalı Türbesi'nde, gözle görülür bâtil inanca rastlanılmamıştır. Bunda etkili olan unsur; gelenleri karşılayan, dikkatleri üzerine çeken, insanları hurafe, bâtil olan hal ve hareketlerden sakındıran, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Müftülük tarafından yazdırılmış bir levhada çeşitli davranışlarda bulunmanın türbe ziyareti adabına uymadığı ve dinimizce de yasaklandığı yönünde bilgiler mevcuttur. Bu levha insanları bir adım geri attırmakta ve sade bir şekilde türbeyi ziyarette bulunup geri dönmelerini sağlamaktadır.

Türbeyi yılda ortalama olarak 250.000 civarında kimse ziyaret etmektedir.

Ertuğrul Gazi'nin Şahsiyeti, Türbesi ve Ziyaretçileri

Ertuğrul Gazi'nin Şahsiyeti ve Türbesi

Ertuğrul Gazi; doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kaynaklarda Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in babası Ertuğrul Gazi'nin Oğuzların Kayı boyuna mensup olduğu belirtilmektedir. Ertuğrul Gazi Söğüt ve çevresine yerleşmiş ve Osmanlı Devleti'nin

kuruluşunda büyük gayretler göstermiştir. 1288–1289 yıllarında Söğüt'te vefat etmiştir (Başar 1994, C.11; 314–315). Ertuğrul Gazi Türbesi'nin yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, ilk olarak Osman Gazi tarafından açık mezar olarak düzenlenmiştir. Daha sonra Çelebi Mehmet tarafından türbe haline getirilmiştir. Zamanla bu binanın yıpranması ve yıkılması sebebi ile en son 1886–1887 yıllarında II. Abdülhamit Han tarafından onarılmıştır (Bayrak 2007, 81-82).

Ertuğrul Gazi Türbesi Ziyaretçileri

Ertuğrul Gazi Türbesi Bilecik İli Söğüt İlçesi'nin 1 km doğusunda Söğüt-Bilecik yolu üzerinde bulunmaktadır. Haftanın 7 günü ziyaretçisi olan türbenin ziyaretçi sayısı hafta sonları artış göstermektedir. Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ziyarete gelenlerin çoğunluğunu Bilecik dışından gelenler oluşturmaktadır. Türkiye'nin neredeyse her vilayetinden turlar düzenlenmektedir. Türbenin günde yaklaşık olarak 500–600, yılda ise ortalama olarak 200.000 civarında ziyaretçisi vardır.

Osmanlı Devleti'nin filizlendiği bu topraklarda her yıl Eylül ayının 2. haftasında Ertuğrul Gazi anılarak şenlikler düzenlenmektedir. Düzenlenmekte olan bu şenlikler yedi asırdır devam etmektedir. Kayı Boyu Yörük aşiretlerince atalarına duydukları saygı ve sevgiyi sunmak, genç nesillere yurt ve tarih sevgisi kazandırmak, birlik ve beraberliklerini pekiştirmek ve tarihi yâd etmek gibi düşüncelerle aksatılmadan kutlana gelmiştir. Türbe, Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt şenlikleri kapsamında Söğüt'e gelen devlet büyükleri tarafından ziyaret edilmektedir. Şenlikte yapılan resmi merasimden sonra mevlitler okunmakta ve gelen ziyaretçilere pilav ikram edilmektedir. Yapılan bu merasim televizyon kanallarında naklen yayınlanmaktadır. Bu, Ertuğrul Gazi Türbesi'nin tanınmasında büyük bir rol oynamaktadır. Bu sayede Türkiye'nin her yerinden insanlarımız Söğüt ve Ertuğrul Gazi hakkında bilgi sahibi olmakta ve ilk fırsatta burayı ziyarete gelmektedirler.

Türbenin ilk girişindeki salonun duvarlarında Ertuğrul Gazi ve Türbesi hakkında yazılmış bir kitabe ve onun tercümesi bulunmaktadır.

Türbede Türkmenistan, Azerbaycan, K.K.T.C. devletleri tarafından ve çeşitli yerlerden Ertuğrul Gazi Türbesi'ne hediye edilen ülke bayrakları ve şehitlerin toprakları bulunmaktadır.

Türbenin bahçesinde Ertuğrul Gazi'nin hanımı Halime Hatun ve oğlu Savcı Bey'in asıl kabirleri, oğlu Osman Bey'in manevi kabri vardır. Bununla birlikte kardeşi Dünder Bey'in, oğlu Gündüz Bey'in, dost ve silah arkadaşlarından Akçakoca, Konur Alp, Aykut Alp, Turgut Alp, Samsa Çavuş, Kara Mürsel, Abdurrahman Gazi, Emir Ali, Ak Timur, Aydoğdu Bey, Pazarlı Bey, Saltuk Alp, Hamit Bey, Çoban Bey, Melik Bey, Sarı Batı Beylerin makam kabirleri bulunmaktadır. Ertuğrul Gazi'yi ziyaret edenler, türbeden ayrılırken bu kabirlere de uğramak suretiyle ziyaretlerini tamamlamaktadırlar.

Dursun Fakih' in Şahsiyeti ve Türbesi

Dursun Fakih' in Hayatı

Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmayan Dursun Fakih, Şeyh Edebalı'nın damadı, Osman Gazi'nin bacanağıdır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Karamanlı olduğu bilinen Dursun Fakih Şeyh Edebalı'den Tefsir, Hadis, Fıkıh ilimleri talim etmiştir (Aksoy 1994, C.10: 7).

Dursun Fakih Türbesi Söğüt ilçesine bağlı Küre beldesinde, Söğüt-Bilecik karayolu yakınında yüksekçe bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Dursun Fakih 1299 tarihinde Karacahisar fethedildikten sonra Osman Gazi adına Cuma hutbesini okuyup Cuma namazını kıldırılmıştır. Böylece Dursun

Fakih Osmanlı Devleti'nin ilk imam-hatibi ve ilk kadısı olma şerefini elde etmiştir. “*Gazavet-name*” adlı bir eseri bulunmaktadır. Anadolu’da milli birlik ve milli kültür birliğinin oluşmasına hizmet eden bir Türk büyüğüdür. 1327 yılında vefat etmiştir. Yılda yaklaşık olarak 60.000 civarında ziyaretçisi olmaktadır.

Dursun Fakih Türbesi ve Ziyaretçileri

Türbenin Bilecik merkez ve ilçeleri başta olmak üzere Türkiye’nin her tarafından ziyaretçisi bulunmaktadır. Türkiye’nin çeşitli vilayetlerinden Bilecik Şeyh Edebali ve Söğüt Ertuğrul Gazi Türbelerine turlarla ve özel araçlarla gelenler bu sayede Dursun Fakih hakkında da bilgi sahibi olmakta ve bazıları burayı da ziyarete gelmektedirler.

Bulgular ve Tartışma

Bu çalışmada Bilecik Türbelerine gelen ziyaretçilerin türbeyi ziyaret sebeplerini, ziyaret esnasındaki davranışlarını ve ziyaret sonrasında psikolojilerinde ve dini yaşantılarında meydana gelen değişiklikleri anket, mülakat ve gözlem tekniğiyle incelemeye çalıştık. Bilecik’te Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerini ziyarete gelenlere uygulamış olduğumuz anket çalışmasından elde edilen bulguları bir önceki başlıkta tablolar halinde verdikten sonra, bu başlık altında çalışmamız süresince elde ettiğimiz bulgular doğrultusunda Bilecik Türbeleri ve ziyaretçileri hakkında yorumlarımızı sunacağız ve hipotezlerimizin test edilip edilmediğini inceleyeceğiz.

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Türbeler	Şeyh Edebali		Ertuğrul Gazi		Dursun Fakih	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet						
Kadın	48	40	47	47	44	44
Erkek	72	60	53	53	56	56
Yaş						
15-18	6	5	13	13	4	4
19-24	25	21	9	9	13	13
25-40	52	43,5	49	49	46	46
41-40	33	27,5	22	22	34	34
61- +	4	3	7	7	3	3
Medeni Durum						
Bekâr	26	21,7	18	18	14	14
Evli	90	75	77	77	83	83
Boşanmış	0	0	1	1	0	0
Boşanmış-tekrar evlenmiş	0	0	1	1	0	0
Nişanlı- sözlü	1	0,8	2	2	1	1
Eşini kaybetmiş	3	2,5	1	1	2	2
Eğitim Durumu						
Okur-yazar	2	1,7	1	1	1	1
İlkokul	20	16,7	13	13	14	14
Ortaokul	9	7,5	15	15	10	10

Lise	37	30,8	34	34	43	43
Üniversite- Yüksekokul	52	43,3	37	37	32	32
Ekonomik Durum						
Fakir	1	0,8	1	1	1	1
Ortanın altı	8	6,7	8	8	8	8
Orta	90	75	70	70	78	78
Ortanın üstü	20	16,7	17	17	12	12
Zengin	1	0,8	4	4	1	1
Meslek durumu						
Ev hanımı	24	20	24	24	35	35
Memur	24	20	17	17	23	23
Öğretmen	9	7,5	8	8	7	7
Emekli	9	7,5	11	11	6	6
İşsiz	3	2,5	2	2	1	1
Esnaf	7	5,8	9	9	11	11
İşçi	15	12,5	4	4	6	6
Öğrenci	20	16,7	22	22	5	5
Başka	9	7,5	3	3	6	6
TOPLAM	120	%100	100	%100	100	%100

Bilecik türbelerinde araştırmaya katılan ziyaretçilerin cinsiyet durumlarına göre tablodaki dağılımlarını incelediğimizde; bu tür mekânları ziyaretlere her ne kadar kadınlar daha fazla rağbet ediyormuş gibi toplumumuzda bir kanı olsa da Bilecik'te bunun aksi yönde bir netice elde edilmiştir. Elde edilen bulgularda Şeyh Edebalı, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerini ziyaret eden erkeklerin sayısının kadınların sayısından fazla olduğu görülmüştür. Bu durum Bilecik'te üzerinde araştırma yaptığımız bu türbelerin şehir merkezinden biraz tenhada olması sebebiyle, bayanların tek başlarına gelmeyi, eşleriyle birlikte gelmeyi tercih etmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca erkeklerin mübarek gün ve gecelerde, özellikle cuma günü Cuma namazını kılmak için türbenin yakınında bulunan camilere gelip namaz kıldıktan sonra türbelere uğradıklarını tespit ettik. Dolayısıyla erkeklerin kadınlardan fazla olmasında bu da etkili olabilir. Kadın-erkek ziyaretçi oranının birbirine çok fazla uzak olmaması, “*Kişilerin cinsiyetleri ile türbe ziyaretlerinde bulunmaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur*” hipotezimizi desteklemektedir. Nitekim Arslan'ın Çorum ve çevresinde popüler dindarlık üzerine yapmış olduğu çalışmada, ziyaretçilerin cinsiyetleri ile türbe ziyareti arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (Arslan 2004, 313).

Bilecik türbelerine gelen ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımlarına baktığımızda; orta ve orta yaş üzeri kişilerin türbelere daha çok geldiklerini görüyoruz. Bu yaşlarda dine olan ilginin artması bu fazlalığın sebebi olabilir. Yine sorumlulukların artması, sıkıntıların çoğalması; türbeleri huzur bulma, dilekte bulunma ve dua etme yeri olarak görmelerine etki edebilir.

Bilecik türbelerinde araştırmamıza katılanların tahsil durumuna baktığımızda, Üniversite-yüksekokul ve lise mezunlarınca ziyaret edenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu sonuç bize, eğitim seviyesi yükseldikçe dini bilincin artacağı ve buna bağlı olarak da aynı paralelde türbe ziyaretlerinin azalacağı görüşünün aksi yönde bir portre sunmaktadır. Zira kişilerin tahsil seviyelerinin yüksekliği dini eğitim açısından da nitelikli bir eğitim aldıklarının göstergesi olmayabilir. Kişilerin dini bilgileri kulaktan duyma bilgilere dayanabilmektedir. Bu sonuçla “*eğitim seviyesi yüksek kişilerle, hiç öğrenim görmemiş ya da az öğrenim görmüş kişilerin türbe ziyaretinde bulunmaları arasında fark yoktur*” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin ekonomik açıdan durumlarını belirten bulguları incelediğimizde; zengin olsun fakir olsun, her ekonomik durumdan fertler bulunmakla birlikte ziyarete gelenlerin orta ve ortanın üstü ekonomik duruma sahip olanlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu sonuç; “*Kişilerin gelir seviyelerindeki farklılık ile türbe ziyaretinde bulunmaları arasında bir fark yoktur*” şeklindeki hipotezimizi doğrulamaktadır. Türbelerle ilgili olarak Cüneyd-i Bağdadi Türbesi'nde yapılan bir çalışmada da en yüksek oranın orta ve ortanın üstü ekonomik durumda olanlar tarafından oluşması bu çalışmamızdaki veriler ile benzerlik arz etmektedir (Kayıkçı 2005, 21). Ayrıca şunu ifade etmek gerekir ki; gelir durumuyla oluşan bir tabakalaşma, dini tutum ve davranışla oluşan tabakalaşmayla paralellik göstermeyebilir. Zira bu ziyaretlerin, manevi haz almak, sıkıntılardan kurtulmak, başarılı olmak, iş bulmak, kısmetin açılması, çocuk sahibi olmak, Allah'ın rızasını kazanmak, ahirette şefaate nail olmak, türbede bulunan zata vefa borcunu yerine getirmek gibi birçok sosyal ve psikolojik sebepleri olabilir. Bu kadar çok sebeplerle yapılan bu uygulamanın sosyo-ekonomik durumu farklı olan kişiler tarafından da rağbet görmesi doğaldır. Farklı kesimlerinde farklı istek ve sıkıntıları, aciz olduklarını hissettikleri problemleri olabilir. Ayrıca türbe ziyaretlerinin sebeplerinin başında huzur bulmak her kesim için geçerli bir sebeptir. Bu sebeple varlıklı ya da varlıksız her insan tarafından türbeler ziyaret edilebilmektedir.

Medeni durum açısından elde edilen bulgulara göre ise, evli olanlar ziyarete gelenler arasında çoğunluğu meydana getirmektedir. Bilecik'te araştırma yapmış olduğumuz türbelerde elde ettiğimiz verilere göre türbe ziyaretine gelenler arasında ev hanımlarının, memurların ve öğrencilerin oranının diğer meslek gruplarına göre daha fazla olduğunu görüyoruz. Bu durumun sebebi ev hanımlarının zamanının daha müsait olması, memurların ve öğrencilerin de hafta sonlarında aileleri ile beraber burayı ziyarete gelmeleri olabilir. Çoban Dede Türbesi'nde yapılan bir çalışmada burada olduğu gibi türbe ziyaretine gelenlerin çoğunluğunun (160 kişiden 85'i) ev hanımları olması çalışmamızı destekler mahiyettedir (Özcan 2007, 6). Aynı şekilde Cüneyd-i Bağdadi Türbesi'ndeki çalışmada da benzer sonuç çıkmaktadır (Kayıkçı 2005, 22).

Türbe Ziyaret Sebepleri ve Ziyaretin Etkilerine İlişkin Bulgular

Tablo 2. Türbeye Gelme Sıklığı ile Cinsiyet Arasındaki İlişkiye Göre Dağılımı

Cinsiyet		Bu türbeye gelme sıklığınız nedir?					Toplam
		Çok sık gelirim	Ara sıra gelirim	İlk defa geliyorum	Bayramdan bayrama gelirim	Başka	
Erkek	F	11	32	23	3	3	72
	%	15,3	44,4	31,9	4,2	4,2	100,0
Kadın	F	5	24	18	0	1	48
	%	10,4	50,0	37,5	0	2,1	100,0
Toplam	F	16	56	41	3	4	120
	%	13,3	46,7	34,2	2,5	3,3	100,0

Chi-Square 0,503 > 0,050

Burada türbe ziyaretinde bulunan deneklerin türbeye gelme sıklıkları ile cinsiyetleri arasında bir ilişkinin var olup olmadığını tespit etmek amacıyla ki-kare analizine başvurulmuş, bağımsız değişken olan cinsiyet ile bağımlı değişken olan türbeyi ziyaret etme sıklığı arasında uyum olup olmadığı tespit edilmek istenmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere erkek ziyaretçilerin %15,3'ü türbeye çok sık geldiklerini belirtmişlerdir. %44,4 gibi yüksek bir oranla 32 kişi ara sıra geldiklerini, %31,9'u (23 kişi) ilk defa geldiklerini belirtmişlerdir. Kadın ziyaretçilerin %10,4'ü çok sık geldiklerini ifade

ederlerken %50 gibi yüksek bir oranla 24 kişinin ara sıra geldiğini görmekteyiz. İlk defa geliyorum diyenler ise %37,5'luk oranla 18 kişidir.

Görüldüğü üzere “*ki-kare*” tekniğine göre yapılan analizde toplumda bu tür mekânların kadınlar tarafından sıkça ziyaret edildiğine dair kanaatin aksine cinsiyet ile türbeye ziyaret sıklığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Burada yaygın kanaat olarak yer etmiş bulunan kadınların ziyaret sıklığının az olmasında Bilecik'teki Şeyh Edebalı Türbesi'nin şehirden biraz uzakta olması sebebiyle bayanların tek başlarına gelmemeleri etkili olabilir. Dolayısıyla “*cinsiyet ile türbe ziyareti sıklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır*” hipotezimiz bu veriler doğrultusunda doğrulanmamıştır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Bu Türbeye Ziyaret Etme Sebeplerine Göre Dağılımı

Türbeler	Şeyh Edebalı		Ertuğrul Gazi		Dursun Fakih	
	F (n)	(%)	F (n)	(%)	F (n)	(%)
Türbeye Ziyaret Etme Sebepleri						
Dilekte bulunmak	4	3,3	1	1	8	8
Dua etmek	45	37,5	12	12	43	43
İbret almak, tefekkür etmek	44	36,7	39	39	32	32
Gezip görmek	24	20	47	47	14	14
Başka	3	2,5	1	1	3	3
Toplam	120	%100	100	%100	100	%100

Bilecik türbelerinde araştırmaya katılanların türbeye geliş sebeplerine göre tablolardaki dağılımlarını incelediğimizde; fertlerin türbeye geliş sebebinde, dua etmek, ibret almak ve tefekkür etmek en başta gelen sebepler arasında bulunmaktadır. Bu elde edilen veriler “*Türbe ziyaretlerinin en önemli sebebinin bir dilekte bulunmak*” olduğu hipotezimizi doğrulamamaktadır. Fakat bazı ziyaretçilerin herhangi bir dilekte bulunsa da bunu Allah'tan istediği için dilek olarak görmediklerini de belirtmekte fayda görüyoruz. Ayrıca kişilerin dilekte bulunma eğilimi, türbenin özelliğine göre de değişim gösterebilir. Bazı türbeler, çoğunlukla bir dilek için gelenlerin uğrak yeri olarak bilinmektedir. Şeyh Edebalı'nın, Ertuğrul Gazi'nin ve Dursun Fakih'in kimlikleri ve herhangi bir özel sıkıntıyı giderici olarak halk arasında bilinmeyişi bu oranın düşmesinde etkili olabilir. Ayrıca sadece görmek ve bilgilenmek için bu mekânlara gelenlerin sayısının da az olmadığı görülmektedir. Özellikle türbenin bulunduğu şehre ilk defa gelenler, şehri gezmekle birlikte bu mekânları ziyaret etmeyi de ihmal etmemektedir. Şeyh Edebalı, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbeleri gibi güzel bir manzaraya sahip olan türbeler için, bu durum, ziyaret sebeplerinin başında gelmektedir.

Tablo 4. Deneklerin Cinsiyetleri ile Türbeye Ziyaret Sebepleri Arasındaki İlişkiye Göre Dağılımı

Cinsiyet		Bu türbeye ziyaret etmeniz için sebepleri nelerdir?					
		Dilekte bulunmak	Dua etmek	İbret almak, tefekkür etmek	Gezip görmek	Başka	Toplam
Erkek	F	3	28	26	13	2	72
	%	4,2	38,9	36,1	18,1	2,8	100,0
Kadın	F	1	17	18	11	1	48
	%	2,1	35,4	37,5	22,9	2,1	100,0
Toplam	F	4	45	44	24	3	120
	%	3,3	37,5	36,7	20,0	2,5	100,0

Chi-Square 0,928 >0,050

Tabloya baktığımızda cinsiyet ile türbeyi ziyaret etme sebepleri arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Erkek denekler ile kadın denekler arasında türbeyi ziyaret sebepleri arasında oran olarak birbirine yakınlık bulunmaktadır. Bu da cinsiyet ile ziyaret sebepleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Türbeyi Ziyaret Etmelerine Kendilerini Yönelten Sebeplere Göre Dağılımı

Türbeye Gelme Sebepleri	Türbeler					
	Şeyh Edebali		Ertuğrul Gazi		Dursun Fakih	
	F	%	F	%	F	%
Çevremdeki insanların etkisi	6	5	2	2	7	7
Dini inançlarını	52	43,3	3	3	35	35
Kutsal bilinen bir yere uğrama arzusu	35	29,2	2	2	32	32
Piknik ve gezi yapmak	13	10,8	16	16	18	18
Başka	14	11,7	77	77	8	8
Toplam	120	100	100	100	100	100

Bilecik Türbelerini ziyarete gelenlerin kendilerini ziyaret etmeye yönelten sebeplere göre dağılımlarına baktığımızda; Şeyh Edebali Türbesi'ne gelen ziyaretçilerin %43,3'ü dini inançlarının bir gereği olarak, %29,2'si kutsal bir yere uğrama arzusu ile ziyarete geldiklerini ifade etmişlerdir. Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ziyarete gelen deneklerin, %77 gibi büyük bir çoğunluğu, türbede bulunan büyüğümüze bir vefa borcunu yerine getirmek amacıyla ziyarete geldiklerini belirtmişlerdir. Dursun Fakih Türbesi'ne gelenlerin %35'i dini inançlarının bir gereği olarak geldiklerini, %32'si kutsal bilinen bir yere uğrama arzusu ile burayı ziyarete geldiklerini belirtmişlerdir. Burada da dikkat edilirse, Şeyh Edebali ve Dursun Fakih Türbelerine yapılan ziyaretlerde fertler dini inançlarının bir gereği olarak ve kutsal bilinen bir mekâna uğrama arzusu ile buraları ziyaret ettiklerini belirtirken, Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ise bir vefa borcunu yerine getirmek gereği ile ziyareti gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bunda bu mekânın dini bir mekân olarak görülmeşi etkili olabilir. Bu bilgilerden fertlerin kendilerini türbe ziyaretine yönelten duygunun daha çok dini inançlarından, kutsal bilinen bir yere uğrama arzusundan (Kıyak 2012, 178) ve tarihte büyük fedakârlıklar göstermiş o değerli insanlara bir vefa borcunu yerine getirmek düşüncesinden kaynaklandığını ifade ettikleri görülmüştür.

Tablo 6. Araştırmaya Katılanların Türbede bulunan Zâtın Âhirette Şefaathçi Olacağına İnanma Durumlarına Göre Dağılımı

Türbeler	Şeyh Edebali		Ertuğrul Gazi		Dursun Fakih	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
Şefaathçi Olacağına İnanma Durumu						
Hiç katılmıyorum	17	14,2	22	22	12	12
Katılmıyorum	20	16,7	69	69	12	12
Kararsızım	22	18,3	7	7	18	18
Katılıyorum	44	36,6	2	2	31	31
Tamamen katılıyorum	17	14,2	0	0	22	22
TOPLAM	120	%100	100	%100	100	%100

Tarihin ilk dönemlerinden beri insanların kendilerinden üstün ve Allah'a daha yakın olduklarını düşündükleri bazı değerli insanlar vardır. Bu insanlar diğer insanlardan farklıdır. Onlar vazifelerini en iyi şekilde yerine getirmiş, nefislerini terbiye etmek suretiyle belli bir ruh olgunluğuna

ulaşmış, Allah'ın emirlerini yerine getirme konusunda daha dikkatli davrandıkları için Allah tarafından daha çok sevildikleri ve yaptıkları dualarının kabul olacağı düşünülen insanlardır (Atlı 2010, 51). Onlar yaşadıkları zamanlarda insanlara yol gösterdikleri, insanlara fayda sağladıkları gibi, vefatlarından sonra da medfun buldukları mekânlardan insanlara faydalarının olacağına ve ahirette de hesap anında yardımcı olacaklarına inanılmaktadır (Kıyak 2012/2, 178). Bu doğrultuda Bilecik Türbelerine gelen ziyaretçilerin, türbede medfun bulunanların ahiret gününde şefaatçi olup olmama konusunda verdikleri yanıtlara göre dağılımlarına baktığımızda; Şeyh Edebalı Türbesi'ne gelenlerin, %50,8'i şefaatçi olacağı görüşüne katıldıklarını belirtirken, %30,9'u katılmadıklarını belirtmektedirler.

Dursun Fakih Türbesi'ni ziyarete gelenlerin, %24'ü katılmadıklarını, %53'ü ise katıldıklarını belirtmişlerdir. Benzer sonuçlar bu konuyla ilgili yapılan başka çalışmalarda da karşımıza çıkmaktadır. Cüneyd-i Bağdadi Türbesi'nde yapılan çalışmada türbede bulunan zatın şefaatçi olacağı inancına tamamen katılanların oranı %26, belki şefaatçi olabilir görüşüne sahip olanların oranı %50'dir. Şefaatçi olmayacağı görüşünde olanlar ise %24'lük bir orana sahiptir (Kayıkcı 2005, 36).

Çoban Dede Türbesi'nde yapılan bir çalışmada ise ankete katılan 160 denekten 83'ü kıyamet gününde şefaatçi olması arzusu ile türbeye geldiklerini belirtmişlerdir (Özcan 2007, 40). Dolayısıyla bu türbelerde yapılan çalışmalar da bizim çalışmamızı destekler mahiyettedir. Zira ziyaretçilerin çoğunluğu türbede medfun bulunan zatların ahirette şefaatçi olacağını düşünmektedirler. Buradan hareketle diyebiliriz ki, türbede yatan zatın ahirette şefaatçi olacağı düşüncesi, bu dünyada türbeye gelmek için bir sebep olmasa dahi, ölümden sonraki hayatta fayda sağlayacağı için ziyaret sebebi olabilir.

Burada dikkat çeken bir husus vardır; Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ziyarete gelenlerin Ertuğrul Gazi'nin ahirette şefaatçi olacağı kanaatinde olanların oranının diğer türbelerdekine oranla çok düşük olduğu görülmektedir. Zira Ertuğrul Gazi Türbesi'ne gelen ziyaretçilerin, %91 gibi büyük bir çoğunluğu türbede bulunan zatın ahirette şefaatçi olacağı görüşüne katılmadıklarını, %2'si katıldıklarını ifade etmişlerdir. Burada diğer türbelerden farklı bir netice elde edilmesinde, bu mekânın dini bir mekân olarak görülüyor oluşu etkili olabilir.

Buradan hareketle araştırmamız neticesinde “Türbe ziyaretlerinin en önemli sebeplerinden birisinin insanların türbede yatan zatın ahirette şefaatçi olacağına inanmalarındır” şeklindeki hipotezimizi araştırma yaptığımız diğer türbelerde elde edilen veriler desteklerken, Ertuğrul Gazi Türbesi'nde elde ettiğimiz veriler desteklememektedir.

Bu bilgidan hareketle her türbe ziyaretinin arka planında insanların türbede medfun bulunan zattan şefaah beklentisinin olamayabileceği neticesine ulaşmaktayız.

Tablo 7. Araştırmaya Katılanların Türbeyi Daha Çok Ziyaret Ettikleri Durumlarına Göre Dağılımı

Türbeler	Şeyh Edebalı		Ertuğrul Gazi		Dursun Fakih	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
Ziyaret etme durumları						
Kendimi sıkıntılı ve stresli hissettiğim zamanlarda	24	20	14	14	16	16
Mutlu ve huzurlu olduğum durumlarda	10	8,3	6	6	7	7
Dini yaşantımın zayıf olduğu durumlarda	4	3,3	0	0	2	2
Dini yaşantımın kuvvetli olduğu durumlarda	1	0,8	0	0	2	2
Dileklerim kabul olduktan sonra	0	0	0	0	0	0

Gelecekle ilgili isteklerim arttığı zamanlarda	1	0,8	0	0	4	4
Herhangi bir neden gözetmem	73	60,8	75	75	69	69
Başka	7	5,8	5	5	0	0
Toplam	120	%100	100	%100	100	%100

Türbeyi hangi durumlarda ziyaret edersiniz diye yönelttiğimiz anket sorumuza deneklerin vermiş oldukları yanıtları incelediğimizde; türbeye gelmek için hiçbir neden gözetmeden gelenlerle, sıkıntılı ve stresli oldukları zamanlarda türbe ziyaretlerinde bulunanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Tablolardaki bulgulara dikkatle baktığımızda deneklerin büyük bir çoğunluğu hiçbir neden gözetmeden bu türbeleri ziyarete ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunda türbe ziyaretlerinin gelenekselleşmiş hale gelmesi etkili olabilir.

Tablo 8. Araştırmaya Katılanların Türbe Ziyaretinden Sonra Dini Yaşantılarındaki ve Düşüncelerindeki Değişikliklere Göre Dağılımı

Türbeler	Şeyh Edebali		Ertuğrul Gazi		Dursun Fakih	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
Ziyaret sonrası dini yaşantıdaki değişiklik						
Dine olan ilgim daha da arttı.	22	18,3	0	0	12	12
İbadetlerime daha fazla dikkat etmeye başladım.	16	13,3	0	0	9	9
Hayır işlerine daha fazla yöneldim.	7	5,8	0	0	2	2
Bu tür mekânların herkes tarafından gezilip ziyaret edilmesi kanaati oluştu.	50	41,7	87	87	55	55
Hiçbir değişiklik olmadı.	25	20,8	13	13	22	22
Toplam	120	%100	100	%100	100	%100

Bilecik'te araştırma yaptığımız türbeleri ziyaret edenlerin türbe ziyaretinden sonra dini yaşantılarındaki ve düşüncelerindeki değişikliklere göre dağılımını incelediğimizde; Şeyh Edebali Türbesi'ne ziyarete gelenlerin toplam %37,4'ü dini yaşantılarında değişiklikler olduğunu, %41,7'si bu tür mekânların herkes tarafından gezilip ziyaret edilmesi kanaatine ulaştıklarını ifade ederken, %20,8'i ise hiçbir değişikliğin olmadığını belirtmişlerdir. Ertuğrul Gazi Türbesi'ndeki verileri incelediğimizde, deneklerin %87'si bu tür mekânların herkes tarafından gezilip ziyaret edilmesi kanaatine ulaştıklarını belirtirken, %13'ü hiçbir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Dursun Fakih Türbesi'nde, ziyaretçilerin %23'ü dini yaşantılarında değişiklikler yaşadıklarını ifade ederken, %55'i bu tür mekânların herkes tarafından gezilip ziyaret edilmesi kanaatine ulaştıklarını belirtmişlerdir. Deneklerin %22'si ise hiçbir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Dikkat edilirse Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ziyaret edenlerin, dini yaşantılarında değişiklik olduğunu belirten seçenekleri boş bıraktıkları görülmektedir. Bunda da yine bu türbenin dini bir mekân olarak görülmemesi, sadece tarihi yâd etmek ve atalarımıza vefanın bir gereği olarak ziyaret edilmesi anlayışının var olması etki etmiş olabilir.

Bilecik Türbeleri Ziyareti İle İlgili Genel Değerlendirme

Bu araştırmada Bilecik Türbelerine gelen ziyaretçilerin türbeyi ziyaret sebeplerini, ziyaret esnasındaki davranışlarını ve ziyaret sonrasında psikolojilerinde ve dini yaşantılarında meydana gelen değişiklikleri anket, mülakat ve gözlem tekniğiyle incelemeye çalıştık. Bilecik'te Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbelerini ziyarete gelenlere uygulamış olduğumuz anket çalışmasından elde edilen bulguları bir önceki başlıkta tablolar halinde verdikten sonra, bu

başlık altında araştırmamız süresince elde ettiğimiz bulgular doğrultusunda Bilecik Türbeleri ve ziyaretçileri hakkında yorumlarımızı sunacağız ve hipotezlerimizin test edilip edilmediğini inceleyeceğiz.

Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde Bilecik türbelerinde araştırmaya katılan ziyaretçilerin cinsiyet durumlarına göre tablolardaki dağılımlarını incelediğimizde; bu tür mekânları ziyaretlere her ne kadar kadınlar daha fazla rağbet ediyormuş gibi toplumumuzda bir kanı olsa da Bilecik'te bunun aksi yönde bir netice elde edilmiştir.

Kadın-erkek ziyaretçi oranının birbirine çok fazla uzak olmaması, “*Kişilerin cinsiyetleri ile türbe ziyaretlerinde bulunmaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur*” hipotezimizi desteklemektedir. Nitekim Arslan'ın Çorum ve çevresinde popüler dindarlık üzerine yapmış olduğu çalışmada, ziyaretçilerin cinsiyetleri ile türbe ziyareti arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (Arslan 2004, 313).

Bilecik türbelerine gelen ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımlarına baktığımızda; orta ve orta yaş üzeri kişilerin türbelere daha çok geldiklerini görüyoruz. Bu yaşlarda dine olan ilginin artması bu fazlalığın sebebi olabilir. Yine sorumlulukların artması, sıkıntıların çoğalması; türbeleri huzur bulma, dilekte bulunma ve dua etme yeri olarak görmelerine etki edebilir.

Katılımcıların tahsil durumuna baktığımızda, Üniversite-yüksekokul ve lise mezunlarınca ziyaret edenlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu sonuç bize, eğitim seviyesi yükseldikçe dini bilincin artacağı ve buna bağlı olarak da aynı paralelde türbe ziyaretlerinin azalacağı görüşünün aksi yönde bir portre sunmaktadır. Zira kişilerin tahsil seviyelerinin yüksekliği dini eğitim açısından da nitelikli bir eğitim aldıklarının göstergesi olmayabilir. Kişilerin dini bilgileri kulaktan duyma bilgilere dayanabilmektedir. Bu sonuçla “*eğitim seviyesi yüksek kişilerle, hiç öğrenim görmemiş ya da az öğrenim görmüş kişilerin türbe ziyaretinde bulunmaları arasında fark yoktur*” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin ekonomik açıdan durumlarını belirten bulguları incelediğimizde; zengin olsun fakir olsun, her ekonomik durumdan fertler bulunmakla birlikte ziyarete gelenlerin orta ve ortanın üstü ekonomik duruma sahip olanlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu sonuç; “*Kişilerin gelir seviyelerindeki farklılık ile türbe ziyaretinde bulunmaları arasında bir fark yoktur*” şeklindeki varsayımımızı doğrulamaktadır. Türbelerle ilgili olarak Cüneyd-i Bağdadi Türbesi'nde yapılan bir çalışmada da en yüksek oranın orta ve ortanın üstü ekonomik durumda olanlar tarafından oluşması bu çalışmamızdaki veriler ile benzerlik arz etmektedir (Kayıkçı 2005, 21). Ayrıca şunu ifade etmek gerekir ki; gelir durumuyla oluşan bir tabakalaşma, dini tutum ve davranışla oluşan tabakalaşmayla paralellik göstermeyebilir.

Bilecik'te araştırma yapmış olduğumuz türbelerde elde ettiğimiz verilere göre türbe ziyaretine gelenler arasında ev hanımlarının, memurların ve öğrencilerin oranının diğer meslek gruplarına göre daha fazla olduğunu görüyoruz.

Bilecik türbelerinde araştırmaya katılanların türbeye geliş sebeplerine göre tablolardaki dağılımlarını incelediğimizde; fertlerin türbeye geliş sebebinde, dua etmek, ibret almak ve tefekkür etmek en başta gelen sebepler arasında bulunmaktadır. Bu elde edilen veriler “*Türbe ziyaretlerinin en önemli sebebinin bir dilekte bulunmak*” olduğu hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Bilecik Türbelerine gelen ziyaretçilerin, türbede medfun bulunanların ahiret gününde şefa-atçı olup olmama konusunda verdikleri yanıtlara göre dağılımlarına baktığımızda; Şeyh Edebali Türbesi'ne gelenlerin, %30,9'u şefa-atçı olacağı görüşüne katıldıklarını belirtirken, % 50,8'i katılmadıklarını belirtmektedirler. Dursun Fakih Türbesi'ni ziyarete gelenlerin, % 39'u katılmadıklarını, %53'ü ise katıldıklarını belirtmişlerdir. Benzer sonuçlar bu konuyla ilgili yapılan

başka çalışmalarda da karşımıza çıkmaktadır. Cüneyd-i Bağdadi Türbesi'nde yapılan çalışmada türbede bulunan zatın şefaathçi olacağı inancına tamamen katılanların oranı %26, belki şefaathçi olabilir görüşüne sahip olanların oranı %50'dir. Şefaathçi olmayacağı görüşünde olanlar ise %24'lük bir orana sahiptir (Kayıkçı 2005, 36). Çoban Dede Türbesi'nde yapılan bir çalışmada ise ankete katılan 160 denekten 83'ü kıyamet gününde şefaathçi olması arzusu ile türbeye geldiklerini belirtmişlerdir (Özcan 2007, 40). Dolayısıyla bu türbelerde yapılan çalışmalar da bizim çalışmamızı destekler mahiyettedir. Zira ziyaretçilerin çoğunluğu türbede medfun bulunan zatların ahirette şefaathçi olacağını düşünmektedirler. Buradan hareketle diyebiliriz ki, türbede yatan zatın ahirette şefaathçi olacağı düşüncesi, bu dünyada türbeye gelmek için bir sebep olmasa dahi, ölümden sonraki hayatta fayda sağlayacağı için ziyaret sebebi olabilir.

Burada dikkat çeken bir husus vardır; Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ziyarete gelenlerin Ertuğrul Gazi'nin ahirette şefaathçi olacağı kanaatinde olanların oranının diğer türbelerdekine oranla çok düşük olduğu görülmektedir. Zira Ertuğrul Gazi Türbesi'ne gelen ziyaretçilerin, %91 gibi büyük bir çoğunluğu türbede bulunan zatın ahirette şefaathçi olacağı görüşüne katılmadıklarını, %2'si katıldıklarını ifade etmişlerdir. Burada diğer türbelerden farklı bir netice elde edilmesinde, bu mekânın dini bir mekân olarak görülüyor oluşu etkili olabilir. Buradan hareketle araştırmamız neticesinde “*Türbe ziyaretlerinin en önemli sebeplerinden birisinin insanların türbede yatan zatın ahirette şefaathçi olacağına inanmalarındır*” şeklindeki varsayımımızı araştırma yaptığımız diğer türbelerde elde edilen veriler desteklerken, Ertuğrul Gazi Türbesi'nde elde ettiğimiz veriler desteklememektedir. Bu bilgiden hareketle her türbe ziyaretinin arka planında insanların türbede medfun bulunan zattan şefaath beklentisinin olamayabileceği neticesine ulaşmaktayız.

Türbeyi hangi durumlarda ziyaret edersiniz diye yönelttiğimiz anket sorumuza deneklerin vermiş oldukları yanıtları incelediğimizde; türbeye gelmek için hiçbir neden gözetmeden gelenlerle, sıkıntılı ve stresli oldukları zamanlarda türbe ziyaretlerinde bulunanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Tablolardaki bulgulara dikkatle baktığımızda deneklerin büyük bir çoğunluğu hiçbir neden gözetmeden bu türbeleri ziyarete ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunda türbe ziyaretlerinin gelenekselleşmiş hale gelmesi etkili olabilir.

Yalnız şunu belirtmek istiyoruz ki, anketler sadece hemen yaşanmış veya yaşanmakta olan dini yaşayışları tespit etmeye çalışırlar. Bu sebeptendir ki, elde edilen bu veriler, kişilerin türbe ziyaretinden hemen sonra, o an içerisinde buldukları ruh hallerini ifade etmektedir. Türbe ziyaretlerinin fertlerin dini yaşantılarına olan bu etkilerinin uzun süreli mi yoksa sadece o mekânda mı etkili olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Bunu tespit edebilmek için kişilerin türbe ziyaretinden sonra yaşadıkları evlerine gidip fertleri yaşadıkları çevrede de takip edip değişiklik olup olmadığını gözlemlemek gerekmektedir. Böyle bir gözlem ise, geniş bir zamana ve çok sayıda araştırmacıya ihtiyacı beraberinde getirecektir. Dolayısıyla elde edilen bu verileri sadece kısa zamanlı olarak, sadece o ana ait değişiklikler olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır, kanaatindeyiz.

Bilecik'te araştırma yaptığımız türbeleri ziyaret edenlerin türbe ziyaretinden sonra dini yaşantılarındaki ve düşüncelerindeki değişikliklere göre dağılımını incelediğimizde; Şeyh Edebali Türbesi'ne ziyarete gelenlerin %37,4'ü dini yaşantılarında değişiklikler olduğunu, %41,7'si bu tür mekânların herkes tarafından gezilip ziyaret edilmesi kanaatine ulaştıklarını ifade ederken, %20,8'i ise hiçbir değişikliğin olmadığını belirtmişlerdir. Ertuğrul Gazi Türbesi'ndeki verileri incelediğimizde, deneklerin %87'si bu tür mekânların herkes tarafından gezilip ziyaret edilmesi kanaatine ulaştıklarını belirtirken, %13'ü hiçbir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Dursun Fakih Türbesi'nde, ziyaretçilerin %23'ü dini yaşantılarında değişiklikler yaşadıklarını ifade ederken, % 55'i bu tür mekânların herkes tarafından gezilip ziyaret edilmesi kanaatine ulaştıkla-

rını belirtmişlerdir. Deneklerin %22'si ise hiçbir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Dikkat edilirse Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ziyaret edenlerin, dini yaşantılarında değişiklik olduğunu belirten seçenekleri boş bıraktıkları görülmektedir. Bunda da yine bu türbenin dini bir mekân olarak görülmemesi, sadece tarihi yâd etmek ve atalarımıza vefanın bir gereği olarak ziyaret edilmesi anlayışının var olması etki etmiş olabilir.

Şunu belirtmek gerekir ki, anketler sadece hemen yaşanmış veya yaşanmakta olan dini yaşayışları tespit etmeye çalışırlar. Bu sebeptendir ki, elde edilen bu veriler, kişilerin türbe ziyaretinden hemen sonra, o an içerisinde buldukları ruh hallerini ifade etmektedir. Türbe ziyaretlerinin fertlerin dini yaşantılarına olan bu etkilerinin uzun süreli mi yoksa sadece o mekânda mı etkili olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Bunu tespit edebilmek için kişilerin türbe ziyaretinden sonra da onları gözlemlemek gerekmektedir. Böyle bir gözlem ise, geniş bir zamana ve çok sayıda araştırmacıya ihtiyacı beraberinde getirecektir. Dolayısıyla elde edilen bu verileri sadece kısa zamanlı olarak, sadece o ana ait değişiklikler olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır, kanaatindeyiz.

Özetle ifade etmek gerekirse; yapmış olduğumuz bu çalışma bir saha araştırması olup sadece Bilecik'te bulunan türbeler ile sınırlı bir çalışma olduğu için tespitlerimizi bütün türbeler için genellemek mümkün değildir. Bütün türbeler hakkında genelleme yapmak için hepsinin teker teker incelenmesi gerekmektedir.

Sonuç

Türbe ziyaretleri, günlük hayat içerisinde kendisine yer bulmuş uygulamalardandır. Bu ziyaretler insanlar tarafından ister bâtil addedilsin, isterse dini yaşantının bir başka şekli olarak görülsün, türbelere birtakım fonksiyonlar yüklenmiş, dünyevi ve uhrevi faydalar beklenen mekânlar haline gelmiştir. İşte bu mekânlardan bazıları da bizim çalışma alanımız olan Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih Türbeleridir.

Araştırmamız esnasında, Bilecik'te bulunan bu türbeleri ziyaret edenlerle yaptığımız anketler, mülakatlar ve gözlemlerimiz sonucunda genel bir değerlendirme yapacak olursak; sebepleri açısından Bilecik Türbelerini ziyaret iki noktada yoğunlaşmış bulunmaktadır;

1. Manevi maksatla ziyaret.
2. Dünyevi menfaat sağlamak için ziyaret.

Manevi maksatla ziyarette, ziyaretçiler, sadece orada dua etmek, Allah'ın rızasını kazanabilmek, ibadet etmek, sevap kazanmak, ruhen bir rahatlama duymak, türbede medfun bulunan kişiye duyulan minnettarlık sebebiyle ona karşı bir vefa borcunu yerine getirmek, manevi bir haz ve feyiz almak amacını taşımaktadırlar. Bu ziyaretçiler üç İhlâs bir Fatiha ve Kur'an-ı Kerim'den bazı sureler okuyup Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih'in ruhuna bağışlayıp, türbeden hiçbir şey talep etmeden ziyaret edip ayrılmaktadırlar. Dünyevi menfaat sağlamak için ziyarette bulunanlar ise; çeşitli istek ve dileklerde bulunma maksadıyla, direkt türbede bulunan zattan değil de esas itibarıyla Allah'tan istemek suretiyle, Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih vesile kılınarak çeşitli uygulamalar eşliğinde Bilecik'te bulunan bu türbeleri ziyarete gelmektedirler.

Türbe ziyaretlerini fert ve fertlere olan etkileri açısından değerlendirecek olursak; Dinin birleştirici, bütünleştirici, toplumsal bir rolü vardır. Toplumun çekim merkezleri olan türbeler de dini pratiklerle yüklü olduklarından, içerisinde yaşadığı toplumun günlük yaşamlarında karşılaştıkları her türlü sorun ve sıkıntılarını gidermede, toplumsal dayanışma ve sürekliliği sağlamada önemli bir fonksiyona sahiptir. İnsanların dindarlık seviyesi, eğitim durumu, sosyo-ekonomik

durumu ne kadar farklı olursa olsun bu mekânlar insanları birleştiren yerlerin başında gelmektedir. Bu birleştiriciliğin sebebi ise, insanların buraları “kutsal mekânlar” olarak görmeleri ve buralarda yapılan duaların kabul olacağı düşüncesidir. Türbede yapılan duaların makbul olacağı fikrine kısaca değinecek olursak, duada asıl olan samimiyettir. Yani kişinin “rikkati kalp” (Aktaş 1973, 48) ile yaptığı duayı Allah kabul eder. Nitekim bu türbelerde kişi ziyaretini adabına uygun şekilde yerine getirdiğinde kendini Allah’a daha yakın hisseder ve samimi bir şekilde duasını eder. Dolayısıyla duanın kabul edilmesi, türbesi ziyaret edilen kişiden ziyade türbeyi ziyaret edenin, “*rikkati kalp*” ile Allah’a yönelmesinin sonucudur. Bu yanlış anlaşılma sonucu türbeler birçok kişi tarafından bir ümit kapısı olarak görülmekte, kişiler bu ziyareti, ihtiyaçlarını elde etme ve sıkıntılardan kurtulma yeri olarak görmektedirler. Sonuç itibariyle şunu söyleyebiliriz: türbeler gerek merkeze alınarak ve gerekse bir vesile olarak kabul edilmek suretiyle birçok insan tarafından çeşitli amaçlarla ziyaret edilmektedir. Bu yüzden de kimileri dünyevi istekleri için bu mekânları aracı kılarken, kimileri de kendini Allah'a yakın hissetmek, huzur bulmak, ibret alıp tefekkür etmek için ziyaret etmektedir.

Türbeler, sosyal tabakalar arasında iletişimin sağlandığı yerler arasındadır. “Çünkü bu mekânlar, bir yandan çaresiz kalmış insanlara inanç ve geleneğin koruyucu gücünü hatırlatırken, diğer yandan ortak inanış dolayısıyla sosyalleşmeye katkıda bulunmaktadırlar” (Göka 2001, 98). Zira çeşitli sebeplerle ziyarete gelenler burada birbirleriyle tanışma fırsatı bulmaktadırlar. Yeni dost ve komşular edinmek suretiyle kurduğu ilişkiler sayesinde ferdin sosyalleşmesine olanak vererek bir arada yaşama ve dostluk kurmasını sağlamaktadır.

Ziyaretler esnasında yapılan uygulamalar aynı zamanda türbe ziyaretleri ile ilgili geleneklerin sürdürülmesine yardım ederek bu kültürün gelecek nesillere aktarılmasında da görev almaktadır. Türbe ziyaretleri ayrıca değer yargılarımızdan olan atalara ve ecdada bir minnet ve vefa borcu görevini yerine getirmede de önemli bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla türbelerde yatan zata karşı bir vefa borcu, saygı ifadesi olarak da ziyaretler yapılmaktadır.

Türbe ziyaretinden sonra fertler kendilerinden önce yaşamış ve kendilerine emanetler bırakan büyük insanlara bir vefa borcunu yerine getirdiklerini düşünerek mutlu ve rahatlamış bir psikoloji ile oradan ayrılmaktadırlar. Bu sebeptendir ki, ziyarete gelenlerin büyük bir çoğunluğu bu mekânın ne suretle olursa olsun mutlaka gezilip görülmesi kanaatine sahip olduklarını ve insanlara bunu tavsiye ettiklerini belirttiklerini görüyoruz.

Özetle ifade edecek olursak; dünyevi menfaat sağlamak amacıyla türbeleri ziyarete gelen insanlar, dileklerinin ve dualarının kabul olacağı umudu, heyecanı ve mutluluğu içerisinde mekândan ayrılmaktadırlar. Manevi maksatla ziyarete bulunanlar da Allah'ın rızasını kazanma konusunda güzel bir iş yaptıklarını düşünerek ve ayrıca tarihte büyük fedakârlıklar göstermiş olan şahsiyetlere vefa görevini yerine getirmiş olmanın mutluluğu içerisinde, gönül hoşluğu ile psikolojik bir rahatlama ve huzur bulmak suretiyle ziyaretlerini tamamlayıp mekândan ayrılmaktadırlar. Kısaca, bu ziyaretlerin toplumsal bütünleşme, dayanışma ve sosyalleşme gibi sosyal; rahatlama, huzur bulma mutluluk duyma ve ümitli olma gibi psikolojik etkileri olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Altun I. (2008). "Kocaeli'de Türbelerle İlgili İnanış ve Uygulamalara Örnek: 'Sultan Baba'". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 37 (2008) 173-185.
- Aktaş R. (1973). *Batıl İnanışlar*. İstanbul 1973.
- Aksoy H. (1994). "Dursun Fakih". *İslam Ansiklopedisi*/10 (1994) 7-8. İstanbul.
- Arslan M. (2004). *Türk Popüler Dindarlığı*. İstanbul 2004.
- Atlı S. (2010). "Şeyh Şa'ban-I Veli'nin Türbesi Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar". *Süfî Araştırmaları* 6 (2010) 51-52.
- Aydın M. (2002). *Din Felsefesi*. İzmir 2002.
- Bayrak H. (2007). *İl İl Dini Ziyaret Yerlerimiz*. İstanbul 2007.
- Başar F. (1994). "Ertuğrul Gazi". *İslam Ansiklopedisi*/11 (1995) 314-317. İstanbul.
- Canbulat M. (2006). "Ahilik, Şeyh". *Dini Kavramlar Sözlüğü*/1 (2006) 12, 619. Ankara.
- Göka Ş. (2001). *İnsan ve Mekân*. İstanbul 2001.
- Günay Ü., Güngör H., Taştan A. V. & Sayım H. (2001). *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması "Kayseri Örneği"*. Kayseri 2001.
- Kağıtçıbaşı, Ç., (1988). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul 1988.
- Karagöz İ. (2006). "Bâtıl". *Dini Kavramlar Sözlüğü*/1 (2006) 56-57. Ankara.
- Karaman F. (2006). "Tevesül". *Dini Kavramlar Sözlüğü*/1 (2006) 659. Ankara.
- Kayıkçı S. (2005). *Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyal Sebepleri ve Etkileri Üzerine Bir Araştırma (Cüneyd-i Bağdadi Türbesi Örneği)*. Yayımlanmamış Lisans Bitirme Tezi. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İstanbul 2005.
- Kılavuz A. S. (2004). *İlmihal (İman ve İbadetler)*/1. Ankara 2004.
- Kılıç A. (2001). "Isparta Yöresi Halk İnançları". *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri* (2001) 415 Nevşehir-Ankara.
- Kıyak A. (2012) "Halk Dindarlığı Bağlamında Kutsal Mekan Anlayışı (Baskil Örneği)". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2012) 178.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali (2002). Ankara 2002.
- Olguner F. (1992). "Batıl". *İslam Ansiklopedisi* 5 (1992) 147-148. İstanbul.
- Özcan H. (2007). *Halkın Çoban Dede'den Beklentilerinin Psikolojik Nedenleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Adana 2007.
- Paçacı İ. (2006). "Kabir, Veli". *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara 2006.
- Şahin K. (1994). "Edebali". *İslam Ansiklopedisi*/10 (1994) 393-394. İstanbul.
- Taş K. (2006). *Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma (Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi)*. Adana 2006.
- Yıldırım A. & Şimşek H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara 2000.